

P r i n o s i

PROEGZISTENCIJA KAO BITNO OBILJEŽJE OSOBE ISUSA KRISTA I POZIV NA NASLJEDOVANJE

Iva Mršić Felbar – Filip Šešek

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
iva.mrsicfelbar@gmail.com
filip.sesek@gmail.com

UDK: 272-31
<https://doi.org/10.34075/cs.58.2.4>
Pregledni rad
Rad zaprimljen 1/2023.

Sažetak

Članak istražuje pojam proegzistencije, poglavito kroz prizmu novozavjetnih svjedočanstava o Isusovu životu i djelovanju, te *hyper* (ὕπερ) formula. Proegzistenciju također promatra kao bitno obilježje Isusove osobe, koje se očituje kroz različita otajstva njegova povišenog života, pri čemu je najistaknutiji aspekt služenja kao bitnog sadržaja proegzistencije. U radu se, nadalje, pokazuje na glavni izvor i smjer Isusove proegzistencije, a to je Bog Otac. Time je proegzistencija označena kao ontološko i teološko, a ne samo humanističko obilježje Isusa iz Nazareta, Krista.

Konačno, članak ističe da je nasljedovanje Kristove proegzistencije konkretan poziv prema kojemu je čovjek pozvan živjeti i na nje ga odgovoriti.

Ključne riječi: *hyper*, Isus Krist, nasljedovanje, proegzistencija, služenje.

UVOD

Tema proegzistencije Isusa Krista uvijek je aktualna teološka kategorija. Sadržajno je bila otprije prisutna, što je vidljivo polazeći od novozavjetnih spisa koji iz različitih aspekata svjedoče o Kristovoj proegzistenciji (*egzistenciji – za – druge*), poglavito koristeći prijedlog *hyper* (*za, zbog, u korist, umjesto*), koji se pojavljuje upravo u kristološkom i soteriološkom kontekstu.

Govor o proegzistenciji prvotno se javlja unutar protestantske teologije s obzirom na njezinu usmjerenost na pitanje tko je Krist

za nas, a ne toliko što je on u sebi.¹ No, s druge strane, sâm pojam „proegzistencija” prvi je put upotrijebio njemački katolički teolog Heinz Schürmann 1972. godine na predavanju koje je održao u Beču o temi *Der proexistente Christus – Die Mitte des Glaubens von morgen*.² Iako pojam tek sa Schürmannom izravno ulazi u teološki diskurs, prethodno je bio sadržajno prisutan kako u samoj novo-zavjetnoj misli, tako i u nauku Crkve.³

Zanimanje za temu proegzistencije u drugoj polovici 20. stoljeća ide poglavito u dva smjera: prvom, koji je promatra kao socijalno-političku stvarnost, i drugome, koji više ističe sakramentalni aspekt proegzistencije u Crkvi.⁴

Prvi pristup proegzistenciji temelji se na pozivu na nasljeđivanje po primjeru Isusa Krista koji je svoj život posvetio služanju, osobito prema najmanjima i najugroženijima. Ovakav vid izrastao je zbog osjetljivosti za pitanje drugoga naspram kompleksnih socio-političkih okolnosti 20. stoljeća. Poziv na proegzistenciju pritom je shvaćen kao poziv koji je uvijek usmjeren na sve bližnje bez obzira na njihov religiozni, socijalni ili politički profil.

Drugi pristup proegzistenciji ostvaruje se kroz sakramentalni aspekt života Crkve. Ovakav pristup promišljali su uglavnom katolički teolozi oslanjajući se na izraz *hyper hymon* („za vas”) koji nalazimo u Svetom pismu. Tako, na primjer, Edward Schillebeeckx ističe povezanost kršćanskog služenja i sudjelovanja vjernika na slavlju euharistije; Michel Deneken u euharistijskoj gesti na Posljednjoj večeri vidi, isto kao i Walter Kasper te Karl Rahner, ključni trenutak u objavi proegzistencije Isusa Krista,⁵ a koji nam se objavljuje kao Bog i čovjek za druge.

¹ Usp. Alfred Schneider, *Kristologija. Povijest i otajstvo Isusa Krista*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2008, 116.

² Usp. Heinz Schürmann, „Pro-existenz” als Christologischer Grundbegriff, *Analecta Cracoviensia* 17 (1985.), 345.

³ Najočitiiji primjer je Nicejsko vjerovanje, koje govori da je Sin Božji „radi našega spasenja sišao i utjelovio se”, odnosno, još izravnije, Carigradsko vjerovanje, koje ističe da „je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa”, gdje se izravno povezuje spasenjska dimenzija njegova utjelovljenja (za nas). Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudo-ređu*, UPT, Đakovo, 2002., br. 125; 150.

⁴ Usp. Ionut Untea, Service and Pro-Existence in the Thought of the Romanian Theologian Dumitru Staniloae. A Path for the Orthodox Church Facing the Challenges of Globalization, *Religions* 8 (2017.) 5, 2-3.

⁵ Usp. Edward Schillebeeckx, *Collected Works, Jesus. An Experiment in Christology*, sv. VI, Bloomsbury T & T Clark, London – New York, 2014., 311; Michel Deneken, Pour une christologie de la proexistence, *Revue des sciences religieuses* 62 (1988.) 4, 265-290; Walter Kasper, *Isus Krist*, Crkva u svijetu, Split, 2004., 254-264;

Činjenica je da bi proegzistentni Isus Krist mogao aktualizirati i približiti pogled današnjeg čovjeka na otajstvo Isusa Krista. Govor o proegzistenciji Isusa Krista nudi priliku da njegovu otajstvu pridemo iz nove perspektive. Tu se potom međusobno tješnje mogu povezati kristologija i soteriologija, jer se njegovo *biti-za-druge*, odnosno *biti-za-nas* tumači unutar soteriološkog traktata.⁶ To se upravo govorom o proegzistenciji Isusa Krista može pokušati ostvariti. Važna je činjenica da govor o proegzistenciji može zahvatiti čitavo otajstvo Isusa iz Nazareta, Krista, čiji je život, od utjelovljenja i kenozе, preko javnog djelovanja i navještaja Kraljevstva Božjega, kao i njegova vrhunca u pashalnom misteriju čitan u ključu egzistencije koja je uvijek usmjerena prema drugom, prema slabijem, prema grešniku. Tako i Katekizam Katoličke Crkve ističe:

„Svekoliko Kristovo bogatstvo je namijenjeno svakom čovjeku i tvori dobro za svakog čovjeka. Od svoga utjelovljenja ‘radi nas ljudi i radi našeg spasenja’ sve do smrti ‘za naše grijehе’ (1 Kor 15,3) i uskrsnuća ‘za naše opravdanje’ (Rim 4,25), Krist nije živio svoj život za sebe, nego za nas. A i sada je ‘naš zagovornik kod Oca’ (1 Iv 2,1), ‘uvijek živ da se za nas zauzima’ (Heb 7,25). Sa svime što je živio i trpio za nas jednom zauvijek, On ostaje uvijek ‘pred licem Božjim za nas’ (Heb 9,24).”⁷

Bogatstvo teme o proegzistenciji Isusa Krista nalazi se u činjenici što govori o bitnom obilježju Isusove osobe, prisutnom u svim otajstvima njegova života, pružajući tako nov pogled na njegovu osobu u zaokruženoj perspektivi, i kristološkoj i soteriološkoj. Cilj je ovoga rada ukazati na proegzistenciju kao nezaobilazno (ontološko) obilježje osobe Isusa iz Nazareta, Krista, polazeći od tvrdnje da je čitav Isusov život, kako u predpashalnom, tako i postpashalnom aspektu bitno proegzistentan, kako nam i sama novozavjetna pre-

Karl Rahner, *Temelji kršćanske vjere. Uvod u pojam kršćanstva*, Ex libris, Rijeka, 2007., 516-518.

⁶ Papinska međunarodna teološka komisija, govoreći o potrebi aktualizacije kristološke nauke, kaže: „Zadaća je teologa ponajpače da sintetiziraju sve aspekte i vrijednosti Kristova misterija. U tom oni treba da preuzimlju istinske rezultate biblijske egzegeze i istraživanja povijesti spasenja. Treba također da vode računa o putevima kojima religije svih naroda traže čovjekovo spasenje te o nastojanjima svih ljudi da izbore istinsko oslobođenje. Isto tako treba da budu pažljivi na naučavanje svetaca i naučitelja Crkve. Takva sinteza samo će obogatiti kalcedonsku formulu više soteriološkim gledanjima pa će još jače doći do izražaja kako je Krist umro za nas”, Papinska međunarodna teološka komisija, *Izabrana pitanja iz kristologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1983., 25.

⁷ *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 2016., br. 519.

daja svjedoči, te da nas ta činjenica obvezuje u našem djelovanju kao poziv na nasljedovanje Isusa Krista koji, da bi bio autentičan, treba odražavati Njegovu sliku u nama. Stoga je proegzistencija ujedno i put i cilj izgradnje naše osobnosti i način ostvarivanja uravnoteženih odnosa s drugim ljudima i s Bogom.

1. NOVOZAVJETNI IMPULSI ZA GOVOR O KRISTOVOJ PROEGZISTENCIJI

Izvor i temelji soteriologije, pa i kristologije, mogu se pronaći već u počecima vjere prve zajednice.⁸ U susretu s Bogočovjekom Isusom Kristom i cijelim njegovim otajstvom, prva je zajednica vjerovala i prepoznala kako je Isus sve činio „za nas”. Štoviše, njegova je egzistencija bila bitno usmjerena na konkretnog čovjeka, osobito onoga s ruba društva. Njegova je egzistencija bila „za druge”. Papinska međunarodna teološka komisija ističe da se Krist sâm daje, preuzima naše mjesto u otajstvu spasenja, oslobađa nas od svake zle moći, pritom izvršavajući spasiteljsku volju Očevu i uvodeći nas u trojstveni život na milost Duha Svetoga.⁹ Novozavjetni spisi svjedoče da je Krist „za nas”, tj. govore o njegovoj proegzistenciji. Sama se riječ proegzistencija ne pojavljuje, ali je njezin sadržaj prisutan. U novozavjetnim spisima to će se najviše očitovati upotrebom prijedloga *hyper* (grč. *ὕπερ*), a pored toga ćemo ukazati na trinitarni izvor proegzistencije Isusa Krista, te na njegovu smrt i uskrsnuće kao vrhunski izraz proegzistencije.

1.1. Prijedlog *hyper* (*ὕπερ*) u Novome zavjetu

Isusov egzistencijalni stav, kojim je živio za druge, pokazuje nam se kroz biblijsku formulu koja je plod sinteze soterioloških vidova – „za nas” (*ὕπερ ἑμῶν*). Ovu formulu možemo primijetiti kroz sve spise Novoga zavjeta pa tako tvori jedan od najstarijih izraza tradicije.¹⁰ Najznačajniji tekstovi u kojima se pojavljuje ovaj prijedlog su zasigurno Pavlovi spisi, u kojima nalazimo najstariji sloj predaje u obliku vjeroispovijesti (Rim 5, 8: „Krist za nas – *hypér hemón*

⁸ Usp. Joachim Gnilka, *Prvi kršćani. Izvori i početak Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., 187-202.

⁹ Usp. Papinska međunarodna teološka komisija, *Izabrana pitanja iz kristologije*, 33-34.

¹⁰ Usp. Nikola Bžžaca, O euharistiji i zajedništvu u povijesnim mijenama, *Crkva u svijetu* 42 (2007.) 1, 25.

– umrije.”), potom u kontekstu Posljednje večere uz riječi ustanovljenja euharistije, u soteriološkoj skupini tekstova u kojima *hyper* stoji zajedno s glagolom predanja (usp. Rim 8,32; Gal 2,20; Ef 5,2), izvan pavlovske tradicije također u soteriološkom kontekstu (usp. Heb 2,9; 6,20; 1 Pt 2,21), te u Ivanovu evanđelju sa specifičnim kontekstom vlastitim Ivanovoj kristologiji, ali opet u soteriološkom smislu.¹¹ Prijedlog „za” tj. *hyper*, pojavljuje se u Novome zavjetu 150 puta.¹² Ovaj se prijedlog „pojavljuje na ključnim mjestima Novog zavjeta koji govore o Kristu”.¹³ Kad se prijedlog *hyper* „pojavljuje u kristološkom kontekstu, označuje u Novom zavjetu usmjerenje – smjer – pravac djela spasa: muka, smrt i život Isusa Krista događaju se za ljude, njima na korist”.¹⁴ Prijedlogom *hyper* iskazuje se Isusovo umiranje za nas u tri dimenzije značenja: za naše dobro, umjesto nas i radi nas.¹⁵

Hyper formule plod su teološkog promišljanja prve zajednice, no „ipak duboko ukorijenjene u životu zemaljskog Isusa”.¹⁶ Čini se da svoje porijeklo imaju u predaji Euharistije i u izreci u Mk 10,45 (καὶ γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν – Jer ni Sin Čovječji nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj daje kao otkupninu za mnoge), za koju se smatra da pripada među starije izričaje. Istraživanjem svih *hyper* formulacija vidi se zapravo kako je bitno utjecao Isusov egzistencijalni stav na svjedoke i na prvu zajednicu.¹⁷

Među primjerima najstarijih vjeroispovijesti možemo istaknuti: „Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν – Krist za nas umrije” (Rim 5,8); „τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν ἵνα εἴτε γρηγορῶμεν εἴτε καθυδῶμεν ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν – koji je za nas umro – bdjeli ili spavali – zajedno s njime živimo” (1 Sol 5,10). Pavao koristi prijedlog *hyper* vežući ga uz navještaj uskrsnuća.¹⁸ „καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς

¹¹ Usp. Alfred Schneider, *Kristologija*, 119-122.

¹² Usp. <https://biblehub.com/greek/5228.htm> (5. 9. 2021.). Prijedlog *hyper* se javlja u NZ-u i u značenju: za (1 Tim 2,1) poradi, radi (Mk 14,24; Ef 5,25), zbog (1 Kor 15,3), biti na strani, za nekoga (Mk 9,40), umjesto (Kol 1,7) (usp. ὑπὲρ, Anto Popović, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., 180).

¹³ Alfred Schneider, *Isus Krist – čovjek za druge, Obnovljeni život* 52 (1997.) 5, 419.

¹⁴ Alfred Schneider, *Kristologija*, 118.

¹⁵ Thomas Söding, *Božji Sin iz Nazareta, Isusovo čovječstvo u Novom zavjetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., 229-236.

¹⁶ Walter Kasper, *Isus Krist*, 144.

¹⁷ Usp. Michel Deneken, Pour une christologie de la proexistence, *Revue des sciences religieuses* 62 (1988.) 4, 269-271.

¹⁸ Usp. Alfred Schneider, *Kristologija*, 119.

ζῶσιν ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι – i za sve umrije da oni koji žive ne žive više sebi, nego onomu koji za njih umrije i uskrsnu” (2 Kor 5,15). Pavao ponekad koristi prijedlog *hyper* kako bi označio da je Krist umro za naše grijehе ili pak za nas grješnike. Značenje između ove dvije varijante gotovo je identično (usp. 1 Pt 3,18).¹⁹

„Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφάς – Krist umrije za grijehе naše po Pismima” (1 Kor 15,3). Prijedlog „*hyper* se nalazi u parenetskom kontekstu (pobuda, poticaj). Spasiteljsko usmjerenje Kristove smrti razlog je da budemo obzirni prema bližnjemu.”²⁰ Sintagma *hyper hemon*, vezana uz glagol παραδίδωμι (grč. predati se), ima soteriološki karakter. „ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν – Ta on ni svoga Sina nije poštedito, nego ga je za sve nas predao!” (Rim 8,32). Nadalje, ovdje je jasno soteriološko tumačenje njegove smrti „za nas” koje se dogodilo suglasno Pismima, što je važan trenutak u kristološkom procesu s obzirom da židovstvo nije poznavalo ideju trpećeg Mesije.²¹ Cilj pak njegove argumentacije je da (takvu!) Kristovu smrt i uskrsnuće postavi kao model kršćanskog života.

Dubinu Kristovog *hyper*, tj. „za nas”, pokazuju tekstovi u Gal 3,13-14 i 2 Kor 5,21, u kojima Kristova proegzistencija ide do njegova samoponištenja (*kenosis*). U ta dva teksta daju se nazrijeti teorije zastupničke zadovoljštine i zamjene.²² U tom je smislu *hyper* izravna poveznica sa soteriologijom, odnosno različitim soteriološkim tumačenjima smrti Isusa Krista, gdje također postaje vidljiva nerazdvojna veza između kristologije i soteriologije.

Prijedlog *hyper* prisutan je i unutar okvira euharistijskog ustanovljenja: 1 Kor 11,24: „Τοῦτό μου ἐστὶν τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν – Ovo je tijelo moje – za vas”; Lk 22,19-20: „Τοῦτό ἐστὶν τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον – Ovo je tijelo moje koje se za vas predaje”, i „Τοῦτο τὸ ποτήριον ἢ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυννόμενον – Ova čaša novi je Savez u mojoj krvi koja se za vas proljeva”; odnosno, u Mk 14,24: „Τοῦτό ἐστὶν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ ἐκχυννόμενον

¹⁹ Usp. *Isto*.

²⁰ *Isto*.

²¹ Usp. Ivan Dugandžić, *Bog sve u svemu. Odnos Krista i Boga u Pavlovoj teologiji. Egzegetsko-teološka studija o strukturi teologije apostola Pavla*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 83.

²² Usp. *Isto*, 119; također više o tome: Aldo Starić, Teorije spasenja kroz povijest, *Bogoslovska smotra* 52 (1982.) 4, 513-535; Ante Mateljan, Božje milosrđe i naše spasenje. Soteriološke teorije i Drugi vatikanski koncil, *Bogoslovska smotra* 86 (2016.) 3, 597-623.

ὕπὲρ πολλῶν – Ovo je krv moja, krv Saveza, koja se za mnoge prolijeva.”

Evandelist Marko upotrebljava sintagmu „ὕπὲρ πολλῶν” (za mnoge), za razliku od druga dva teksta. U Markovu retku može se vidjeti aluzija na Iz 53,11-12. Ovim izrazom ukazuje se na univerzalnost Isusove smrti.²³ U Ivanovu evanđelju nema klasičnog izvještaja ustanovljenja euharistije kao kod sinoptika. Kod njega se prikazuje druga gesta u kojoj se vidi Isusova proegzistencija – Isus pere svojim učenicima noge. Četvrto evanđelje također ima u sebi prisutno soteriološki *hyper* kroz svoju razrađenu teologiju i kristologiju. Prijedlog *hyper* općenito kroz novozavjetne spise ima postupnu gradaciju. Ta gradacija izgledala bi otprilike ovako: „za vas” – „za nas” – „za mnoge”, pa s Ivanom – „za narod” („ὕπὲρ τοῦ λαοῦ” ili „ὕπὲρ τοῦ ἔθνους”, Iv 11,50-51) te „tijelo je moje – za život svijeta” („ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς”, Iv 6,51). Kod Ivana prijedlog *hyper* ima zapravo najveću širinu.²⁴ Od ostalih mjesta tu se mogu spomenuti još Iv 10,11 („Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς: ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων – Ja sam pastir dobri. Pastir dobri život svoj polaže za ovce”), gdje Isus ne ostaje samo na govoru, već konkretno polaže svoj život za nas. Isus nije kao najamnici koji bježe u posljednji trenutak kada treba dati svoj život.²⁵ Redak u Iv 17,19: „καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυτόν – I za njih posvećujem samog sebe”, pod utjecajem židovskog kulta, zapravo govori o tome kako Isus sebe predaje kao žrtvu, dok sličnost u značenju nalazimo i u Iv 15,13: „μειζὼνα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ – Veće ljubavi nitko nema od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje.”

Raznolikost *hyper* formulacija pokazuje da se tim izrazima ne ističe samo neki aspekt Isusove osobe, već se upućuje na njegovu osobu u cjelini. Odnosno, proegzistencija „nije dodatak njegovu biću, nego njegova srž”.²⁶ Povrh toga, prisutnost izraza *hyper* u svim slojevima Novoga zavjeta svjedoči o temeljnoj poruci Kristove usmjerenosti prema nama, odnosno njime se označuje čitava njegova osoba – za nas je umro, za nas je postao grijeh, za nas je predan, njegovo je tijelo za nas.²⁷ Time je vidljivo da proegzistencija pripada njegovoj osobi i načinu njegova života kao nešto bitno određujuće.

²³ Usp. Alfred Schneider, *Kristologija*, 121.

²⁴ Usp. *Isto*, 122-123.

²⁵ Usp. Gail R. O'Day, Jesus as Friend in the Gospel of John, *Interpretation: A Journal of Bible and Theology* 58 (2004.) 2, 150.

²⁶ *Isto*, 124.

²⁷ Usp. *Isto*.

Ona podrazumijeva darivanje samoga sebe, odnosno darivanje, trošenje svojega života. No, on ne samo da svoj život izručuje za nas, već nam ujedno daruje onaj vječni. Zato i kaže: „Ja dođoh da život²⁸ imaju, u izobilju da ga imaju” (usp. Iv 10,10). A što je vječni život? Taj odgovor daje nam se u Iv 17,3: „A ovo je život vječni: da upoznaju tebe, jedinoga istinskoga Boga, i koga si poslao – Isusa Krista.”

„Kad se govori o Kristovoj proegzistenciji, nije dovoljno reći: Krist je čovjek za druge – u isključivo humanističkom smislu. Njegova je proegzistencija u prvom redu teološke naravi, a tek onda i tek na temelju svoje teološke dimenzije ona ima funkciju za ljude. ‘Biti za Oca’ temelj je Kristova bića. Iz toga temelja proizlazi njegovo djelo za nas.”²⁹

Važno je, dakle, naglasiti da proegzistencija Isusa Krista nije tek humanistička, već je teološka, odnosno ontološka.

1.2. Trinitarni izvor proegzistencije

Trojstvo je izvor proegzistencije koju uočavamo u Isusovoj osobi. Proegzistencija, koju smo spoznali i iskusili po Kristovu životu, riječima i djelima, daje nam tako mogućnost, po analogiji, da progovorimo o njoj kao jednom od obilježja Trojedinoga Boga.

„Unutarnje samoispunjenje Trojstva događa se među osobama Trojstva u međusobnom darivanju jednoga božanskog bitka. Bivstvo osoba Oca, Sina i Duha Svetoga daje se opisati kao njihovo međusobno bivovanje jedne u drugoj, kao *circumincessio*.”³⁰

Izlaženjem, međusobnim davanjem i prožimanjem osoba unutar Trojstva izražava se temeljno Božje samodarivanje i u tome se Bog pokazuje kao ljubav.³¹ U ovaj govor možemo sada uvrstiti i govor o proegzistenciji. Proegzistencija kao obilježje osobe da bude usmjerena na druge i za druge iz ljubavi, upravo izvire iz „neizrecivog trojstvenog samopriopćavanja Oca Sinu i Sina Ocu”³² jer su u Trojstvu božanske osobe usmjerene jedna na drugu, i za drugu,

²⁸ Ζωή (grč. *zoe*, život) označuje i fizički i duhovni život. Sav život koji postoji uvijek i samo dolazi od Božjeg Života. Bog taj dar života daruje i dijeli ljudima stvarajući ih na svoju sliku kako bi mogli spoznati taj život. (usp. <https://biblehub.com/greek/2222.htm>) (5. 9. 2021.).

²⁹ Alfred Schneider, *Kristologija*, 127.

³⁰ Marija Pehar, Perihoreza – stari pojam i njegova nova karijera, *Obnovljeni život* 66 (2011.) 2, 226.

³¹ Usp. *Isto*.

³² Alfred Schneider, *Kristologija*, 129.

u ljubavi. Konačno, proegzistencija izvire iz ljubavi – ona je njezin početak i cilj.

U Kristovoj proegzistenciji i *hyper* formulacijama postoji jedan dublji cilj, a to je Otac koji je „većinom skriven i u pozadini, a opet vidljiv, i to što dalje tijekom razvoja Novog zavjeta, to sve jasniji”.³³ U primjerima koji slijede vidjet će se kako Kristova proegzistencija dolazi od Oca i smjera k Ocu.

Hyper formule koje su vezane uz glagol *predati* (παράδιδωμι) za subjekte imaju i Oca i Sina. Time se želi pokazati da „djelo koje proizlazi iz središta Isusova bića, njegovo egzistencijalno usmjerenje na naš spas, jednako vrše Otac i Sin”.³⁴ Otac nam se isto predaje kada nam se predaje i Sin. U predanju svoga Sina Otac nam daruje svu svoju ljubav pa i sebe jer Bog je ljubav.³⁵ „A Bog pokaza ljubav svoju prema nama ovako: dok još bijasmo grešnici, Krist za nas umrije” (Rim 5,8). Krist u svom predanju „za nas” Ocu iskazuje potpunu poslušnost. A time što je poslušan Ocu, Krist i jest „za nas”. Značajno je za istaknuti da glagol *predati se* (παράδιδωμι) nije ograničen samo na Isusovu smrt, nego podrazumijeva i njegovo utjelovljenje, ali prvotno (osobito u Rim 8,32; 4,25; Gal 1,4; 2,20; Ef 5,2) ono „za nas” je povezan s motivom zadovoljštine.³⁶ Tako pomalo dolazi do izražaja dvostruko Isusovo usmjerenje. To možemo vidjeti kroz primjer: „Hodite u ljubavi kao što je i Krist ljubio vas i sebe predao za nas kao prinos i žrtvu Bogu na ugodan miris” (Ef 5,2). Isus Krist je „za nas” i „za Oca”. U svakom Kristovom izrazu ljubavi „za nas” u pozadini stoji „za Oca”, za ispunjenje Očeve volje.³⁷ Čitavim životom Isus Krist objavljuje Oca.³⁸

Walter Kasper govori da se po Kristovoj proegzistenciji može doći do Trojstvene osobnosti Božje, odnosno pomoću govora o proegzistenciji možemo se iz ekonomijskog Trojstva približiti otajstvu imanentnog Trojstva. Po toj analogiji ulazi se u metafiziku odnosne ljubavi u kojoj je središte osoba koja jest ljubav.³⁹ Isusova proegzistencija „za nas” ima temelje u trojstvenom Bogu.

³³ Isto, 125.

³⁴ Isto.

³⁵ Isto.

³⁶ Usp. Ivan Dugandžić, *Bog sve u svemu*, 130.

³⁷ Alfred Schneider, *Kristologija*, 125-126.

³⁸ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 516.

³⁹ Usp. Walter Kasper, *Christologie und Anthropologie*, Walter Kasper, *Theologie und Kirche*, Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz, 1987., 220, prema Schürmann, „Pro-existenz” als..., 367.

„U ovom se očitova ljubav Božja u nama: Bog Sina svoga jedino-rođenoga posla u svijet da živimo po njemu. U ovom je ljubav: ne da smo mi ljubili Boga, nego – on je ljubio nas i poslao Sina svoga kao pomirnicu za grijehе naše” (1 Iv 4,9-10).

U ovim redcima sva povijesno-spasenjska naracija, o proegzistenciji Isusa Krista i Oca, nalazi svoj vrhunac.⁴⁰

„Srž biti Božje u povijesti spasenja jest njegovo predanje. U tome se očituje da je Božje εἶναι (biti) – ἀγάπη (ljubav). Trinitarna struktura toga događaja predanja postaje jasna u činjenici da je Otac onaj koji predaje Sina, Sin je onaj koji isto predaje sama sebe, a Duh je taj proces predanja...”⁴¹

Čin vrhunca Isusove kenoze, u njezinu završetku u ostavljenosti i prepuštenosti smrti na križu, može se, prema Hansu Ursu von Balthasaru, „shvatiti isključivo trinitarno”⁴², a „u trojstvenom predanju u Bogu Sin, ne poznajući prepreke ni obzir prema samom sebi, ide u svojem predanju ljubavi Ocu sve do poništenja samoga sebe, do otuđenja (ne-ljubavi), i okusivši ju kao takvu, On ju može „obuhvatiti” u povijesno-spasenjskoj kenozi.”⁴³ Bog se, dakle, predaje i komunicira sebe samoga drugima u ljubavi, što i čini njegovu bit – samopredanje, samodarivanje i biti-za druge.⁴⁴ Odnosno, njegova je bit njegov bitak.

Isus Krist jest proegzistentan, to je bitno obilježje njegove osobe. Razvidno je to i iz zaključaka implicitne kristologije,⁴⁵ odnosno iz svega onoga što predpashalni Isus čini u svojem životu prije

⁴⁰ Usp. Heinz Schürmann, „Pro-existenz” als, 368.

⁴¹ Heribert Mühlen, *Die Veränderlichkeit Gottes als Horizont einer zukünftigen Christologie, Auf dem Weg zu einer Kreuzestheologie in Auseinandersetzung mit der altkirchlichen Christologie*, Aschendorff Verlag, Münster, 1969., 33, prema Schürmann, „Pro-existenz” als, 369.

⁴² Marija Pehar, Vjeran Lazić, Isusova ostavljenost na križu i kršćansko razumijevanje Boga kao trojstvenoga zajedništva: egzegetska analiza i trinitarno-teološko promišljanje Mk 15,34 i Mt 27,46 kroz teologiju Jürgena Moltmanna i Hansa Ursa von Balthasara, *Obnovljeni život* 76 (2021.) 4, 520.

⁴³ Nikola Turkalj, Kenoza križa u teološkoj misli Hansa Ursa von Balthasara, *Studia lexicographica* 7 (2013.) 1(12), 142.

⁴⁴ Usp. Walter Kasper, *Isus Krist*, 265.

⁴⁵ Implicitna ili neizravna kristologija svoje zaključke temelji na povijesnom Isusu iz Nazareta, odnosno njegovu životu, ponašanju (prema marginaliziranim i grešnim skupinama osobito, prema temeljnim institucijama židovstva kao prema Hramu i Zakonu, prema njegovu ponašanju prema Bogu), propovijedanju (novosti nauka i razlikama spram proroka i njihova navještaja) i općenito nastoji iz predpashalnih događaja uočiti mjesta koja implicitno govore u prilog činjenici da je Isus Krist. Njegovo bogočovještvo koje iz svega navedenog proizlazi, viđeno je, među ostalim, i kao proegzistentno. Usp. Jürgen Moltmann, *Raspeti Bog. Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris – Synopsis, Rijeka – Sarajevo, 2008.,

uskrsnuća, a iz čega je vidljivo da on nije samo pravi čovjek već i pravi Bog. Da je Isus Krist proegzistentan, iščitava se iz njegova ponašanja prema drugima. Po Isusovom proegzistentnom životu, djelu i otajstvu spasenja, i mi bivamo dijelom njegova odnosa i usmjerenja prema Ocu, odnosno trojstvene ljubavi Oca, Sina i Duha Svetoga. Isus Krist nam, dakle, objavljuje sliku Boga kao bitno proegzistentnog.

1.3. Smrt i uskrsnuće Isusa Krista kao vrhunac njegove proegzistencije

Isus je svoju smrt proveo i prihvatio u „aktivnoj proegzistenciji”.⁴⁶ Upravo su *hyper* formule pokazatelji kontinuiteta proegzistencije u životu i u smrti Isusa Krista.⁴⁷ Isusovo služenje u smrti (usp. Mk 10,45) nastavak je njegova služenja u životu jer sam kaže kako je onaj koji posluhuje (usp. Lk 22,27). Njegov je stav proegzistentnog služenja čitan kao ostvarenje Izaijina proroštva o sluzi Jahvinu (usp. Iz 53), a taj proces započinje njegovim utjelovljenjem kao sluge (usp. Fil 2, 6-11), odnosno poslužitelja (grč. *diakonos*). Život i smrt pokazuje njegov temeljni stav proegzistencije „za Oca” i „za nas”. Svojim stavom proegzistencije Isus je po svojoj biti određen za naše spasenje.⁴⁸

Na Posljednjoj večeri, gdje je smrt bila blizu, Isus svojim molitvama, blagovanjem, djelima i riječima ustanovljenja euharistije pokazuje svoj završni čin služenja drugima. Isus ne dopušta samo pasivno da smrt dođe, već ide aktivno prema njoj. „Nitko mi ga ne oduzima, nego ja ga sam od sebe polažem. Vlast imam položiti ga, vlast imam opet uzeti ga” (Iv 10,18). U riječima ustanovljenja, kada Isus govori da je njegovo Tijelo i Krv „za nas”, vidimo kako Isus svoju smrt shvaća kao spasenjski čin.⁴⁹

Smrt Isusa Krista na križu središnji je događaj za teološku misao⁵⁰, ali i za razumijevanje pojma proegzistencije, jer smrću

147-167; Ivan Karlič, Temeljne odrednice implicitne kristologije, *Bogoslovska smotra*, 72 (2002.) 4, 557-571.

⁴⁶ Usp. Heinz Schürmann, „Pro-existenz” als, 353; O govoru o aktivnoj i pasivnoj smrti i proegzistenciji pogledati više u: Papinska međunarodna teološka komisija, *Izabrana pitanja iz kristologije*, 28.

⁴⁷ Usp. Heinz Schürmann, „Pro-existenz” als, 353.

⁴⁸ Usp. Papinska međunarodna teološka komisija, *Izabrana pitanja iz kristologije*, 29.

⁴⁹ Usp. Heinz Schürmann, „Pro-existenz” als, 357.

⁵⁰ Ovdje izdvajamo samo manji dio recentnije literature na ovu temu: Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov. Što se uistinu dogodilo u mucu Isusovoj?*, Kršćanska

na križu njegov dotadašnji proegzistentni život dolazi do kulminacije. U tom događaju Kristova kenoza doseže vrhunac – on, uzimajući grijehe ljudi na sebe, (pre)uzima na sebe smrt, konačnost, ljudsku ograničenost i smrtnost te samoga sebe predaje Bogu. Isus na križu pokazuje da je bio „za druge” do kraja. Njegov je život obilježen radikalnom proegzistencijom kojoj ni smrt nije stala na put, štoviše, ona ju je još jače otkrila. Tu je najvidljivije ono proegzistentno „za nas”, odnosno „za naše grijehe”, osobito iz Pavlove rečenice u 2 Kor 5,21: „Njega koji nije poznavao grijeha, Bog učini grijehom za nas” kao i formulacije iz Gal 3,13: „postade za nas prokletstvo”. Bog, dakle, nije poštedio svojeg vlastitog Sina „već ga je predao za sve nas” (Rim 8, 32), gdje je „Pavlu ovdje važan taj ‘za nas’ (ὅτι ἐπὶ ἡμῶν) Božjeg djelovanja u vlastitu Sinu koje on shvaća u apsolutnom smislu. To je predanje za sve, i Židove i pogane, ili ‘u korist’ svima”,⁵¹ odnosno Bog nam ne uskraćuje ni svojega Sina pa tako ni sve potrebno za naše spasenje.⁵²

Krist stoga nije više samo mučeni pravednik i zastupnik čovjeka, već je obnovitelj i početak jednog novog čovječanstva.⁵³ Motiv ovog zastupništva jest Božja ljubav. Tako vidimo kako Kristova proegzistencija ide za nas do kraja – do križa. Križ i smrt dolaze kao posljedica nesprenosti ljudi da odgovore na Božju proegzistenciju.⁵⁴ Proegzistencija je pritom također odraz božanske logike, odnosno logike Božjega kraljevstva koja ne ide za tim da posjeduje, nego da se razdaje; ne da vlada, već da služi.

No, proegzistencija ne prestaje s Isusovom smrću na križu. Novozavjetni spisi pokazuju kako su smrt i uskrsnuće usko i nerazdvojivo povezani (npr. Rim 8,34; Dj 2,32-36; 1 Pt 3,18-22). Uskrsnuće Isusa Krista također je proegzistentan čin. U tom otajstvu jasnije nam se prikazuje spasenjsko značenje života i djela Isusa Krista, ali isto tako se pokazuje i djelotvornost smrću koja je bila „za nas”.⁵⁵ Iako smo više skloni križ povezivati s proegzistencijom, valja na

sadašnjost, Zagreb, 2010.; Lorenz Oberlinner, *Zašto je Isus morao umrijeti?*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.; Anto Popović, *Isusova muka i smrt prema Markovu evanđelju, egzegetsko-teološki komentar*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 263-319; Jürgen Moltmann, *Raspeti Bog. Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris – Synopsis, Rijeka – Sarajevo, 2008., 127-178; 223-321; Ivan Karlić, *Bogočovjek Isus Krist, 2. Mesija, Sin Božji i Spasitelj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2022., 227-339.

⁵¹ Ivan Dugandžić, *Bog sve u svemu*, 130.

⁵² Usp. *Isto*.

⁵³ Usp. Walter Kasper, *Isus Krist*, 266.

⁵⁴ Usp. Nikola Bižaca, *O euharistiji*, 28.

⁵⁵ Usp. Heinz Schürmann, „Pro-existenz” als, 358.

pashalno otajstvo uvijek gledati u njegovoj cjelovitosti. Križ sam za sebe nije cjelovito proegzistentan ako uz njega ne vežemo uskrsnuće koje je također „za nas” i naše spasenje. Poput križa, i ono nam pokazuje vječni život i vodi nas prema njemu.

Uskrsnućem se proegzistencija Isusa Krista i dalje nastavila, samo sada na jedan novi način. O tome govori Poslanica Hebrejima koja ističe da Isus „jer ostaje dovijeka, ima neprolazno svećeništvo. Zato i može do kraja spašavati one koji po njemu pristupaju Bogu – uvijek živ da se za njih zauzima” (Heb 7,24-25). Krist se po uskrsnuću „nije vratio u svoj stari život, nego je ušao u novi proslavljeni život, koji je neusporedivo dovršeniji, aktivniji i dinamičniji od staroga, tako je i s njegovom proegzistencijom”.⁵⁶ Kao proslavljeni Otkupitelj, Isusova proegzistencija sada najjasnije odražava njegov stav „za Oca” i „za nas”. Isus je među nama i „za nas” sada prisutan po Duhu Svetomu kojega nam je poslao. Po Kristu, po njegovoj proegzistenciji, i Duhu imamo pristup Božjoj ljubavi.⁵⁷

2. PROEGZISTENCIJA – POZIV NA NASLJEDOVANJE

Proegzistencija je konkretan poziv na nasljedovanje Kristova primjera, osobito kroz služenje. Kristologija služenja koja bitno proizlazi iz proegzistencije Isusa Krista ima mnogostruke reperkusije: otkriva novo lice Boga, koji je tu radi čovjeka i njegova spasenja, otkriva antropološki vid čovjeka kao onoga koji u služenju Bogu i bližnjemu ostvaruje svoje autentično „ja”, te ekleziološki vid Crkve kao služiteljice, odnosno kršćanski život koji svoju motivaciju ima u služenju.⁵⁸ Kao što u gesti davanja kruha i vina vidimo predznak Isusova predanja u muku i smrt iz ljubavi, tako u gesti pranja nogu⁵⁹ možemo vidjeti sažetak Isusova života koji je bitno proegzistentan, kao i poziv da i mi činimo isto; da jedni drugima budemo poslužitelji. On nam se kroz euharistijsku gestu pokazuje kao onaj koji posluhuje (usp. Lk 22,27), a to služenje jest služenje u ljubavi, jednako kao što i proegzistencija nužno izvire iz ljubavi. Učenici su u

⁵⁶ Alfred Schneider, *Kristologija*, 136.

⁵⁷ Usp. *Isto*, 137-138.

⁵⁸ Usp. Ivan Karlič, *Bogočovjek Isus Krist, 2. Mesija, Sin Božji i Spasitelj*, 327-329.

⁵⁹ „To je proročki znak kenozе (samoobespravljenja) na križu i prinosa vlastita života. Kao što pri pranju nogu skida odjeću, tako na križu skida svoje božansko pravo te je očit paralelizam s pavlovskim himnom iz Poslanice Filipljanima (2. poglavlje).” Ivan Šaško, *Per signa sensibilia. Liturgijski simbolički govor*, Glas Koncila, Zagreb, 2004., 166.

Posljednjoj večeri prepoznali da služenje (*diakonia*) i proegzistencija čine važan dio njegove osobe. U euharistiji se Krist ne prikazuje samo kao posrednik spasenja već se prikazuje kao spas u osobi koji se daje drugima kako bi živjeli.⁶⁰ Ta nam je proegzistencija vidljiva i bliska, osobito pod prilikama kruha i vina.

Euharistija je događaj i susret po kojem „Kristova proegzistentnost postaje našim načinom življenja i mišljenja.”⁶¹ U euharistiji se, dakle, susrećemo s Kristovom proegzistencijom i ona se ucjepljuje u naš život. Zajedništvo koje iz euharistije proizlazi, izgrađuje Crkvu i obvezuje nas na nasljedovanje Isusove proegzistentne usmjerenosti. Djelo Kristova služenja i danas se očituje i nastavlja u Crkvi po euharistiji. U euharistiji, po spomen-činu Kristova predanja i ljubavi „za nas”, Crkva crpi snagu za svoje služenje.⁶²

S druge strane, čovjek danas želi biti autonoman. Postavlja si pitanje: zašto služiti, nasljedovati i dati svoj život za druge, kada mogu biti svoj i služiti sebi? Odgovor se nudi u činjenici da je život (egzistencija) dar. Uvijek se dobiva od nekoga drugoga. Da bi se život prenosio, mora se darovati. Mora izaći iz sebe i pružiti drugome.⁶³ Prenosjenjem i davanjem života u ljubavi, on se ne gubi, već se ponovno dobiva u većoj mjeri nego prije. To nam svjedoči i proegzistentni život Isusa Krista. U logici ljubavi bitno su prisutni sebe-darje i žrtva (usp. Mk 8,34-35).⁶⁴ Plodovi predanja života za druge daleko su veći od sumnji i strahova za vlastitu egzistenciju, te uz to uvijek upućuju na vječnost na koju smo pozvani. Ipak, ne treba miješati altruizam ili humanizam s proegzistencijom. Ona uvijek svoje utemeljenje ima ne u ljudskom, nego u božanskom izvoru. Altruizam može biti prigodan ili povremen, a proegzistencija teži postati dijelom osobe kao njezina bitna odrednica. U tom nam je smislu Isus Krist vrhunski primjer. Dajući sebe, čovjek se ne gubi, nego postaje još izvornije čovjek, ali čovjek na sliku Božju, sličan onome koji je i sam proegzistentan. To je, konačno, i logika Božjega kraljevstva koju nam naviješta Isus iz Nazareta, a proegzistencija je poziv na utemeljenje i konkretizaciju takve kršćanske službe – živjeti život služeći.

⁶⁰ Usp. Michel Deneken, *Pour une christologie*, 268-269.

⁶¹ Nikola Bižaca, *O euharistiji*, 30.

⁶² Usp. Ante Crnčević, Služenje – način kršćanskog 'biti', *Živo vrelo* 34 (2017.) 5, 8.

⁶³ Usp. Stjepan Kušar, Bog Osloboditelj i čovjek za druge, Stjepan Kušar (ur.), *Isus Krist Bogočovjek i Spasitelj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., 345-347.

⁶⁴ Usp. *Isto*, 350-353.

ZAKLJUČAK

Razlog istraživanju pojma proegzistencije leži u činjenici njezine izravne povezanosti s govorom o Kristovu utjelovljenju, kenozi, smrti i uskrsnuću. Dakle, po svojoj sadržajnoj povezanosti s temeljnim teološkim kategorijama, opravdano je i formalno joj pridati veću pozornost, osobito zbog manjka dosadašnjih istraživanja, čime smo htjeli barem malo ispraviti taj nedostatak. Sadržajno je pojam proegzistencije prisutan od početaka teološke, odnosno kristološke misli, što se reflektira kroz novozavjetnu uporabu pojma *hyper* koji, osim što je povezan s Kristovom proegzistencijom, ujedno ukazuje na njegovo spasenjsko djelo za nas. Raznolikost *hyper* formulacija upućuje na proegzistentnost Isusove osobe kao i na njegovo djelovanje koje u različitim situacijama i otajstvima njegova života ostaje proegzistentno. Proegzistencija u slučaju osobe Isusa iz Nazareta nije prigodno stanje, raspoloživost njegove egzistencije s obzirom na okolnosti ili ljude koji ga okružuju, već je permanentno obilježje njegove osobe.

Nadalje, pojam proegzistencije značajan je jer obnavlja prijeko potrebnu svezu između kristologije i soteriologije, koja, iako prisutna od samih početaka, nije uvijek bila vidljiva u kasnijim teološkim promišljanjima. Konačno, istaknuli smo i praktičnu stranu ovoga pojma, odnosno poziv na nasljedovanje koji proizlazi iz naravi Isusa Krista, a koja je bitno proegzistentna.

Intencija članka bila je pokazati da je proegzistencija bitno obilježje Isusove osobe, ne samo fenomenološki polazeći od različitih otajstava njegova života, već nastojeći se približiti tom otajstvu i s ontološkog aspekta. Razvidno je da kroz svoju proegzistenciju shvaćenu prvotno kao djelovanje i otvorenost prema drugima, Isus prvotno objavljuje Oca. Bog Otac je ujedno i izvor i cilj Kristove proegzistencije. To usmjerenje bitno utječe na Isusa te gradi temelje za njegovu usmjerenost „za nas”. Proegzistencija je, dakle, prije svega teološke i ontološke naravi, a ne samo humanističke. To se očituje posebice u Kristovoj smrti i križu, gdje se Isus u potpunosti predaje, ali i u otajstvu uskrsnuća kojim zaokružuje svoj pashalni put. Čitavom svojom povijesnom egzistencijom Isus Krist živi proegzistentno. Ako je to razvidno iz povijesnih otajstava njegova života (što čini za nas), jasno je da nas to u sljedećem koraku upućuje na njegovu narav (što je u sebi), ne želeći pritom to dvoje pojednostavnjeno izjednačavati. Također, proegzistencija nam također može biti od pomoći, ne samo u razumijevanju Isusove osobe već i u razumijevanju unutrašnjostvene dinamike i života.

Ustvrdili smo da proegzistencija stoji u središtu zdravih odnosa, kako prema Bogu, tako i među ljudima. Ona oslobađa od samousredotočenosti i sebičnosti, a otvara nas da druge vidimo u njihovim konkretnim potrebama, te u skladu s time djelujemo. Štoviše, ona bi trebala postati neizostavnim dijelom i naše vlastite osobnosti ako u svojem nasljedovanju Krista idemo u smjeru da reflektiramo Njegovu sliku u nama. Euharistija se pritom ističe kao mjesto gdje se Isus nama u potpunosti daje, kako bismo potom, blagujući njega, mi sebe mogli dalje drugima darivati. Na tom vrelu proegzistencije stječemo i jačamo svoju proegzistentnost. Proegzistencija traži rizik i iskorak iz nas samih u ljubav i sa sobom nosi sebedarje i žrtvu za dobro drugoga. Dajući i darujući svoj život, taj isti uvelike više primamo. To je, u konačnici, logika Božjega kraljevstva, čije je glavno usmjerenje *biti-za-drugoga*, odnosno u kojem je stav proegzistencije temeljna zakonitost.

PRO-EXISTENCE AS THE MAIN TRAIT OF JESUS' PERSON AND A VOCATION FOR IMITATION

Summary

This paper addresses the topic of the pro-existence of Jesus Christ, especially through New Testament's records about Jesus' life and work, and *hyper* (ὕπερ) formulas. Pro-existence is understood as an essential trait of his person, which is evident throughout various mysteries of his historical life (especially in Incarnation, kenosis, death on the cross, and later in resurrection) in which the aspect of serving is recognized as relevant content of pro-existence. The paper further points to the main source and direction of Jesus' pro-existence, which is God the Father. Hence the source of pro-existence is Trinitarian and is not comprehended only in humanistic sense, but first and foremost as ontological and theological one. The category of pro-existence sought to renew the connection between Christology and Soteriology. This is evident from the New Testament's use of *hyper* formulas, as we have shown in chosen examples. Finally, the paper aims to connect Christ's pro-existence with a concrete vocation everyone is called to live by and respond to, reflecting His pro-existent image in us.

Key words: *hyper*, imitation, Jesus Christ, pro-existence, serving.